

УДК 005:631.11(477.73)

Економіка та управління підприємствами

Колесник В.М.(Kolesnyk V.M.)

кандидат економічних наук, доцент

Миколаївського національного аграрного університету

Рибка І.С.(Rybka I.S.)

магістр факультету менеджменту

Миколаївського національного аграрного університету

**АНАЛІЗ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ КРИВООЗЕРСЬКОГО РАЙОНУ НА ОСНОВІ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ РОЗРАХУНКІВ
LIFE CYCLE ANALYSIS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES
KRYVVOOZERSKIY DISTRICT BASED ON FINANCIAL - ECONOMIC
CALCULATIONS**

Анотація: у статті розглянуто теоретичні засади визначення життєвого циклу підприємств, розкрито зміст даного поняття. Основний зміст дослідження становить аналіз життєвого циклу підприємств Кривоозерського району, на основі розрахунку загального інтегрального індексу життєвого циклу за наведеним алгоритмом. Наведено динаміку зміни індексу життєвого циклу сільськогосподарських підприємств, та на основі здійснених розрахунків здійснений підбір стратегій розвитку для підприємств району.

Ключові слова: ділова активність, життєвий цикл організації, прибутковість діяльності, ліквідність підприємства, фінансова стійкість, інтегральний індекс.

Аннотация: в статье рассмотрены теоретические основы определения жизненного цикла предприятий, раскрыто содержание данного понятия. Основное содержание исследования составляет анализ жизненного цикла предприятий Кривоозерского района на основе расчета общего интегрального индекса жизненного цикла по приведенному алгоритму. Представлена динамика изменения индекса жизненного цикла сельскохозяйственных

предприятий, и на основе проведенных расчетов осуществлен подбор стратегий развития для предприятий района.

Ключевые слова: деловая активность, жизненный цикл организации, прибыльность деятельности, ликвидность предприятия, финансовая устойчивость, интегральный индекс.

Annotation. In the article the theoretical principles determining the life cycle of enterprises, the content of this concept. The main content of the research is the analysis of the life cycle of enterprises Kryvoozerskiy district, based on the calculation of the total life cycle of the integral index by an algorithm. An index dynamics of the life cycle of agricultural enterprises, and on the basis of the calculations carried out by the selection of strategies for businesses district.

Keywords: business activity, the life cycle of the organization, profitability, liquidity of the company, financial stability, integrated index.

Постановка проблеми. Кожне підприємство формуючись та розвиваючись, проходить стадії життєвого циклу. Відповідно, стадія залежить насамперед від наявного фінансового, виробничого та господарського стану підприємства. Життєвий цикл підприємства поділяється на такі фази, як: створення, розквіт, стабільного функціонування (зрілості) і вмирання (ліквідації). І для попередження останніх фаз, підприємство саме з використанням методів стратегічного управління, має можливість уникнути вмирання, та зберегти свою позицію на стадії стабільності та ефективного функціонування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Життєвий цикл підприємства, був і залишається актуальною темою, якій присвячують свої праці як вітчизняні, так і зарубіжні вчені та науковці, а саме: І. Адизес, Т.Ю.Базаров, Ю.А. Дайновський, С.В. Корягіна, О.І. Матюшенко, Б.З. Мільнер, М. Мескон. І.Пригожин, О. Саврук, О.О.Синявська, С.Р. Стеців, Г.В.Широкова та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відзначаючи значимість проведеного аналізу інтегральних індексів життєвих циклів сільськогосподарських підприємств, слід зазначити, що нерозкритим

залишається питання удосконалення методики проведення аналізу життєвого циклу, з врахуванням факторів зовнішнього середовища непрямого впливу для суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення фінансового аналізу життєвого циклу сільськогосподарських підприємств Кривоозерського району Миколаївської області та розробка на цій основі стратегій їх подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Життєвий цикл організації — це сукупність стадій, які проходить підприємство протягом усього свого функціонування. Етапи життєвого циклу трактують науковцями по різному. Звичайно, на кожній з цих стадій підприємство знаходиться на певному етапі розвитку.

Особливу роль відіграє фінансове становище підприємства, яке дозволяє визначити економічний потенціал діяльності підприємства, та оцінити його позицію на кривій життєвого циклу, оскільки при переході на новий цикл організації постає перед новим набором завдань та невирішених питань.

Життєвий цикл підприємства поділяються на такі фази, як: створення, розквіт, стабільного функціонування (зрілості) і вмирання (ліквідації). Для попередження останніх фаз, підприємство саме з використанням методів стратегічного управління, має можливість уникнути вмирання, та зберегти свою позицію на стадії стабільності та ефективного функціонування[3,4].

Правильне визначення положення підприємства на кривій життєвого циклу дозволяє прогнозувати його розвиток, оцінити інвестиційну привабливість, визначити джерела прибутковості та головне уникнути банкрутства та ліквідації.

При використанні стандартної системи фінансових показників порівняно з нормативними значеннями та з урахуванням стадії життєвого циклу, обумовлюється так: фінансовий стан підприємства на кожній стадії його життєвого циклу має свої особливості, пов'язані з поступовим накопиченням ресурсного

потенціалу підприємства на етапі зростання та його зниженням на етапі старіння [5,6].

Для аналізу фінансового становища підприємств Дайновський Ю.А. відібрав 37 показників для оцінки фінансово-економічного стану підприємства, розрахував їхні коефіцієнти ваги на основі оцінок експертів. Даний розрахунок здійснюється у два етапи [1]. Перший передбачає вибір групи експертів і проведення ними оцінки важливості окремих показників за десятибальною шкалою.

На другому етапі отримані бали за допомогою визначення відносних величин трансформувалися у коефіцієнти ваги кожного показника, таким чином отримуючи вагові значення показників у частках від одиниці у межах груп, до яких вони належать.

Дайновський Ю.А. використав набір показників прибутковості, ділової активності, ліквідності та фінансової стійкості.

У свою чергу, ми аналізували праці вчених – аграріїв та удосконалили даний метод, відібравши показники, які прямо стосуються діяльності сільськогосподарських підприємств, і дозволяють визначити фінансово-економічний стан господарства, що діє саме в аграрному напрямку [2,3].

Користуючись методикою вищезазначеного автора, визначимо стадії життєвого циклу підприємств Кривоозерського району. Методика має на меті знаходження загального інтегрального індексу життєвого циклу підприємств (ЗІЖЦП).

Розрахунки проводяться за таким алгоритмом:

1) вихідні дані подаємо у вигляді матриці (X_{ij}), де у рядках знаходяться показники ($i=1.1, 1.2, 1.3 \dots 4.10$), а у стовпцях – досліджувані підприємства ($j=1, 2, 3$);

Пункти 2 – 7 виконуємо окремо для кожного показника:

2) за даними підприємств визначаємо показники, що мають мінімальне та максимальне значення;

3) значення показників підприємств подаємо в індексній формі так, щоб діапазон цих індексів був від 0 до 1 і для всіх показників збільшення величини індексів свідчило б про кращий стан підприємства;

4) для показників, збільшення яких свідчить про кращий стан підприємства, індекс розраховуємо так:

$$I_{ij} = (X_{ij} - \min X_{ij}) / (\max X_{ij} - \min X_{ij}) \quad (1)$$

Тобто, чим більше фактичне значення у межах діапазону їхніх коливань, тим ближчою до 1 буде величина I_{ij} .

Підприємствам, що вилучені з розрахунків, присвоюється $I_{ij} = 0$ при $X_{ij} < \min X_{ij}$, та $I_{ij} = 1$ при $X_{ij} > \max X_{ij}$ (опираючись, на те, що ми залишили усі коефіцієнти незмінними, то і у даному випадку будемо відображати реальну ситуацію за фінансовими показниками, аналогічно буде і за пунктом 7);

5) для показників, зменшення яких свідчить про краще становище підприємства, індекс розраховується наступним чином:

$$I_{ij} = (\max X_{ij} - X_{ij}) / (\max X_{ij} - \min X_{ij}) \quad (2)$$

Тобто величина I_{ij} буде наближуватися до 1 при наближенні фактичного значення X_{ij} до $\min X_{ij}$. Підприємствам, що вилучені з розрахунків, присвоюється $I_{ij} = 0$ при $X_{ij} > \max X_{ij}$, та $I_{ij} = 1$ при $X_{ij} < \min X_{ij}$;

Пункти 8 – 9 виконуємо окремо для кожного підприємства.

6) розраховуємо інтегральні індекси за окремими групами показників (інтегральні індекси показників прибутковості $I_{(1)}$, ділової активності $I_{(2)}$, ліквідності $I_{(3)}$, фінансової стійкості $I_{(4)}$):

$$I_{(1)j} = I_{(1.1)j} * K_{1.1} + I_{(1.2)j} * K_{1.2} + I_{(1.3)j} * K_{1.3} + \dots + I_{(1.8)j} * K_{1.8} \quad (3)$$

$$I_{(2)j} = I_{(2.1)j} * K_{1.1} + I_{(2.2)j} * K_{2.2} + I_{(2.3)j} * K_{2.3} + \dots + I_{(2.14)j} * K_{2.14}, \quad (4)$$

$$I_{(3)j} = I_{(3.1)j} * K_{3.1} + I_{(3.2)j} * K_{3.2} + I_{(3.3)j} * K_{3.3} + \dots + I_{(3.5)j} * K_{3.5}, \quad (5)$$

$$I_{(4)j} = I_{(4.1)j} * K_{4.1} + I_{(4.2)j} * K_{4.2} + I_{(4.3)j} * K_{4.3} + \dots + I_{(4.10)j} * K_{4.10}, \quad (6)$$

де K - коефіцієнт вагомості кожного з показників в межах групи. Діапазон значень інтегральних індексів також буде від 0 до 1, що забезпечується застосованою системою ваг;

7) на основі формули середньої геометричної зі значень чотирьох інтегральних індексів розраховуємо загальний інтегральний індекс життєвого циклу підприємства

$$\text{ЗІЖЦП} = \sqrt[4]{(1 + I_{(1)j}) * (1 + I_{(2)j}) * (1 + I_{(3)j}) * (1 + I_{(4)j})} - 1 \quad (7)$$

Додавання одиниць до значень інтегральних індексів необхідно для того, щоб запобігти випадкам, коли нульова величина будь-якого з цих індексів автоматично перетворює ЗІЖЦП в 0 незалежно від значень інших індексів, що не логічно.

Наближення значення ЗІЖЦП до одиниці свідчить про міцність фінансово-економічного стану підприємства і про можливість відображення його позиції у верхній частині кривої ЖЦП, наближення цього значення до нуля – навпаки.

Отже,здійснивши всі необхідні розрахунки, відобразимо графічно розподіл значень показників життєвого циклу сільськогосподарських підприємств Кривоозерського району (рис.1)

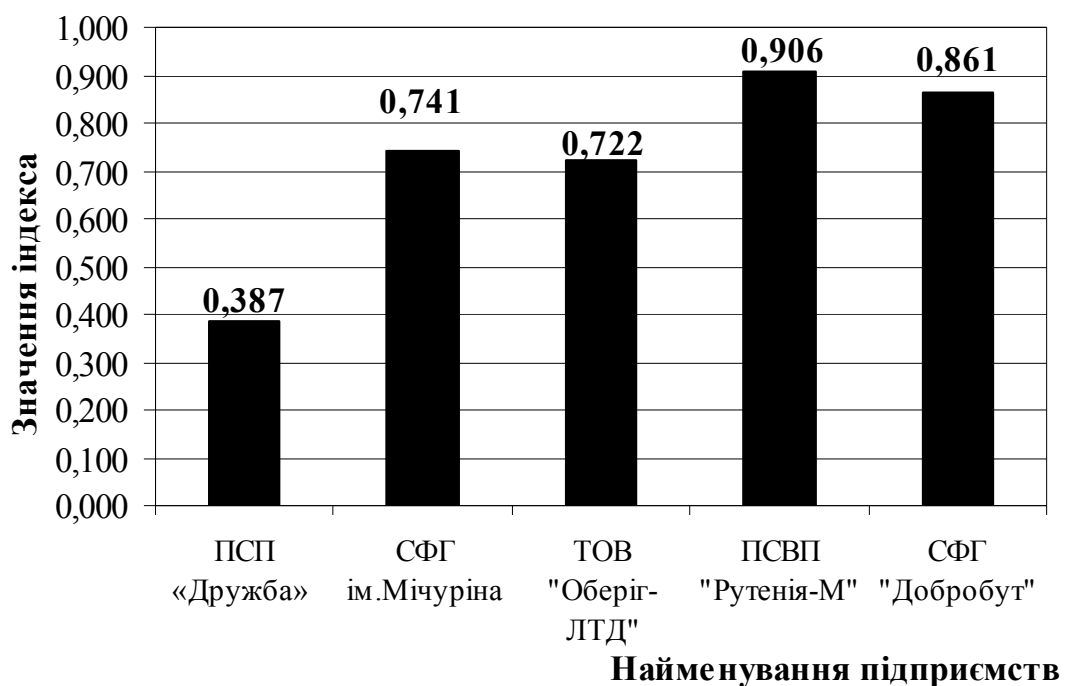

Рисунок 1 — Розподіл підприємств за величиною загального інтегрального індексу життєвого циклу підприємства за 2012 рік

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності підприємств Кривоозерського району

Відповідно до методики Дайновського Ю.А., який здійснив дослідження за даними фінансової звітності майже 200 підприємств, можемо стверджувати, що досліджувані підприємства знаходяться на стадії зрілості, оскільки при значенні індексів більш як 0,62 — підприємства знаходяться на стадії зрілості. Дану ситуацію можна пояснити тим, що всі ці підприємства були створені ще у радянські часи, і більшість функціонують вже більше 35 років і потребують інвестицій та інновацій.

З поміж досліджуваних господарств на стадії інтенсивного розвитку знаходиться лише ПСП «Дружба», що є позитивною ознакою розвитку та удосконалення виробництва.

Схожа ситуація спостерігається при дослідженні загального інтегрального індексу життєвого циклу підприємств за 2013 рік (рис.2).

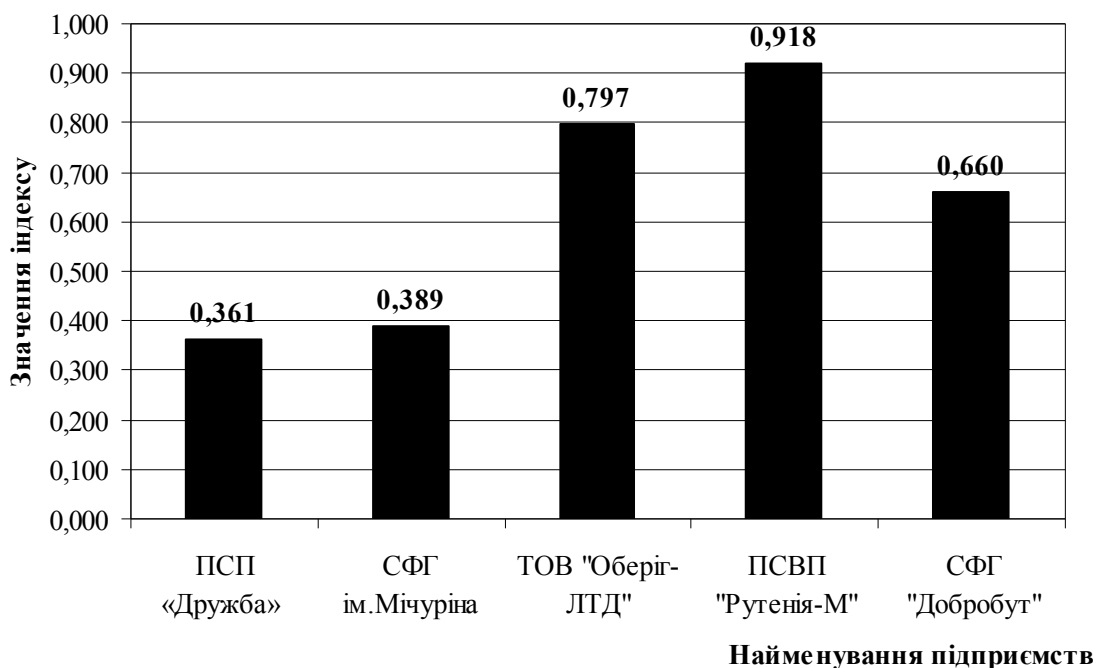

Рисунок 2 — Розподіл підприємств за величиною загального інтегрального індексу життєвого циклу підприємства за 2013 рік

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності підприємств Кривоозерського району

Проаналізувавши індекси життєвого циклу за 2013 рік, ми можемо зробити висновки що ситуація в цілому не змінилась, проте у СФГ «Мічуріна» та СФГ

«Добробут» індекс життєвого циклу зменшився, що свідчить про погіршення стану їх економічної діяльності, та необхідність стабілізації своєї діяльності, утримання прибутковості та рентабельності. У свою чергу індекси життєвого циклу підприємств ТОВ «Оберіг-ЛТД» та ПСВП «Рутенія-М» мають тенденцію до зростання, що свідчить про покращення та зміцнення ефективності діяльності. Розглянемо також розподіл підприємств за індексом життєвого циклу у 2014 році (рис.3).

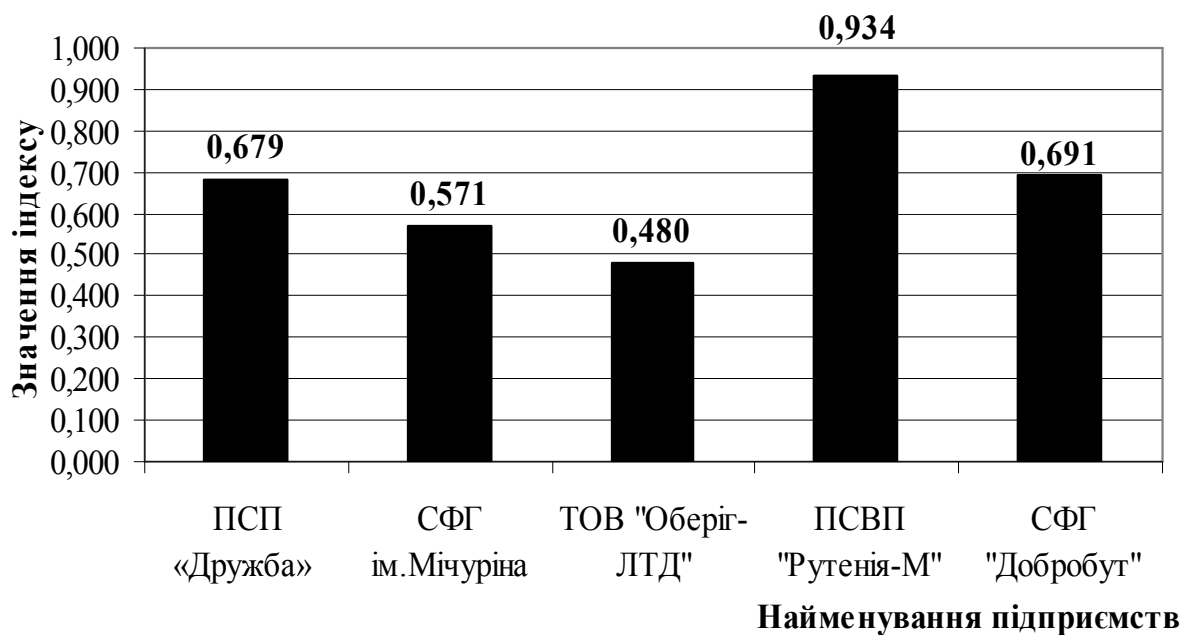

Рисунок 3 — Розподіл підприємств за величиною загального інтегрального індексу життєвого циклу підприємства за 2014 рік

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності підприємств Кривоозерського району

Аналізуючи дані рисунка 3 можна стверджувати про певну зміну позицій підприємств. Спостерігається збільшення показника ПСП «Дружба», який зріс 0,318 пунктів та свідчить про активний розвиток сільськогосподарської діяльності підприємства активне покращення діяльності. Аналогічна ситуація спостерігається щодо СФГ «Мічуріна», яке згідно таблиці 1 покращила свою позицію на 0,181 пунктів. Нестабільність курсу та різкі зміни економіки призвели до погіршення позиції ТОВ «Оберіг-ЛТД», яка зменшилась у 2014

році на 0,317 пунктів порівняно з 2013 роком, що пов'язано з розвитком тваринництва у даному підприємстві та різким подорожчанням комплектуючих, матеріалів, добрив та кормів. СФГ «Добробут» підвищив свою позицію на 0,031 пункти, а щодо ПСВП «Рутенія-М», то індекс даного підприємства стабільно підвищується, наближуючись до 1, що свідчить про стабільний фінансовий розвиток.

Доцільно буде продемонструвати динаміку зміни загальних інтегральних індексів життєвого циклу підприємств Кривоозерського району за досліджуваний період.

Таблиця 1

**Динаміка зміни загального інтегрального індексу життєвого циклу
сільськогосподарських підприємств Кривоозерського району**

Найменування господарства	2 012р.	2 013р.	2 014р.	Абсолютний приріст ЗІЖЦП 2013р. до 2012р.	Абсолютний приріст ЗІЖЦП 2014р. до 2013р.
ПСП«Дружба»	0,387	0,361	0,679	-0,026	0,318
СФГ ім.Мічуріна	0,741	0,389	0,571	-0,352	0,181
ТОВ"Оберіг-ЛТД"	0,722	0,797	0,480	0,075	-0,317
ПСВП"Рутенія-М"	0,906	0,918	0,934	0,012	0,016
СФГ"Добробут"	0,861	0,660	0,691	-0,201	0,031

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності підприємств Кривоозерського району

Відповідно до даних табл.1, спостерігається зниження інтегрального індексу у 2014 році порівняно з 2013 в таких господарствах, як ТОВ "Оберіг-ЛТД" та ПСВП "Рутенія-М". Аналізуючи дані зміни, не можна стверджувати про погіршення фінансового стану підприємств чи їх занепаду, оскільки підприємства можуть як розвиватись, так і зупиняти розвиток для стабілізації фінансового стану та запобігання ймовірності банкрутства.

Відповідно до Дайновського Ю.А. та Стеців С.Р. на зміну інтегрального індексу життєвого циклу підприємств можуть вплинути безліч факторів, дія яких може бути як мізерною, так і більш значною. Не виключаємо той факт, що за цей період виникали кризові або загрозливі ситуації в макросередовищі господарства, можливе погіршення фінансового стану спричинене нестабільністю економіки та недостатністю інвестування, що і спричинило дані зміни. Кожному життєвому циклу відповідає певна стратегія дій підприємства, для підтримки діяльності та цілі. Проаналізувавши літературу, присвячену стратегічному плануванню розвитку підприємства залежно від його життєвого циклу, ми визначили, що в цілому науковці визначають три стратегії, які були описані М. Портером.

Перша стратегія — фірми-послідовника, де компанія знаходиться на стадії створення або дитинства, і основне завдання на даній стадії життєвого циклу, це поступовий та стабільний розвиток своєї діяльності, нарощування обсягів виробництва. На цій стадії збут продукції є важливішим за отримання прибутку. Друга стратегія — цінового лідерства або фірми ринкового лідера, відповідає стадії розквіту та зрілості, яка передбачає збалансоване подальше зростання фірми та закріплення ефективних результатів, рентабельності та прибутковості. Збут і прибуток мають однакове значення для підприємства.

Третя стратегія — фокусування, призначена для підприємств що досягли зрілості, і «зупинили» свій розвиток.

Отже, використовуючи дану методику, та результати отримані в наслідок визначення життєвого циклу підприємств, ми можемо сформулювати стратегії для сільськогосподарських підприємств Кривоозерського району (табл. 2).

Таблиця 2

**Стратегії підприємств Кривоозерського району залежно від стадії
життєвого циклу**

Найменування господарства	2012 р.	2013 р.	2014 р.
ПСП«Дружба»	Стратегія нарощування обсягів	Стратегія нарощування обсягів виробництва	Закріплення результатів

	виробництва		
СФГ ім.Мічуріна	Збереження позицій	Стратегія нарощування обсягів виробництва	Закріплення результатів
ТОВ"Оберіг-ЛТД"	Збереження позицій	Збереження позицій	Стратегія нарощування обсягів виробництва
ПСВП"Рутенія-М"	Збереження позицій	Збереження позицій	Збереження позицій
СФГ"Добробут"	Збереження позицій	Закріплення результатів	Закріплення результатів

Джерело: розроблено автором на основі розрахунків

Таким чином, найкращим варіантом для подальшого успішного функціонування та підвищення рентабельності продукції рослинництва для підприємств ПСП «Дружба» та СФГ «Мічуріна» необхідно застосувати стратегію закріплення результатів, адже саме у 2014 році вони досягли максимум ефективності, де збиток і прибуток мають однакове значення для підприємства.

Висновки. Методика визначення життєвого циклу підприємств на основі фінансового аналізу дозволяє оцінити стан підприємства, як частини цілого макроекономічного сільськогосподарського середовища, що визначає основу економічного розвитку району. Коригування показників для визначення ЗПЖЦП дозволяє нам детально дізнатись, на якій стадії перебувають підприємства, що займаються сільськогосподарською діяльністю. Можемо зробити висновок, що досліджувані підприємства знаходяться у стані сповільненого росту, що, у свою чергу, дає можливість здійснювати перспективний аналіз на майбутнє, незважаючи на те, що дана методика не охоплює всі процеси, які відбуваються на господарствах та в їх макрооточенні.

БІБЛОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дайновський Ю.А. Фінансовий аналіз життєвого циклу підприємства / Ю.А.Дайновський, С.В. Корягіна //«Фінанси України». — 2003. — №10. — С.66-75.

2. Матюшенко О.І. Життєвий цикл підприємства: сутність, моделі, оцінка / О.І. Матюшенко // Економіка та управління підприємством. — 2010. — №4. — С.82-91.

3. Мартюшева Л.С. Визначення фінансового стану підприємства з урахуванням його життєвої стадії / Л.С. Мартюшева // Розвиток та формування економіки та соціології праці. — 2012. — №4(8). — С.71-78.

4. Ніженська Ю.А. Особливості аналізу прибутку та рентабельності сільськогосподарських підприємств / Ю.А. Ніженська // Управління розвитком. — 2014. — №3(166). — С. 9-12.

5. Синявська О.О. Застосування теорії моделей життєвих циклів організацій при визначення стилю управління / О.О.Синявська // Європейські перспективи. — 2012. — №3 ч.3 — С.192-195.

6. Стеців С.Р. Розроблення методу ідентифікування стадії життєвого циклу підприємства / С.Р.Стеців // Національний університет «Львівська політехніка». — 2012. — С.217-222.